

FAKTOR PENENTU PEMBAYARAN ZAKAT OLEH ENTITI PERNIAGAAN DI MALAYSIA: SATU TINJAUAN TEORI

Determinant Factors for *Zakāh* Payment by Business Entities in Malaysia: A Theoretical Review

**Adibah Abdul Wahab¹
Joni Tamkin Borhan²**

ABSTRACT

In this paper, we reviewed previous studies on factors contributing to zakāh (alms) compliance behavior among business entities. We first summarized the most relevant studies on zakāh compliance and identified the possible determinant factors from 24 studies. Our analysis revealed 24 factors significantly associated with zakāh payment. Then, we grouped and combined these factors into three major categories- organizational factors, governmental factors and internal factors. The organizational factor consists of four supporting elements: services provided; dakwah and marketing activities; effectiveness of zakāh distribution; and good governance, including transparency. The governmental

---

¹ PhD Candidate, Department of Shariah and Economics, Academy of Islamic Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, adibah@e-zakat.com.my

² Professor, Department of Shariah and Economics, Academy of Islamic Studies, University of Malaya, Kuala Lumpur, joni@um.edu.my

factor comprises another four elements: allocation of law, tax incentives, whether in the form of allowable expenses or rebate; fatwa and encouragements. The internal factor consists of three elements: internal quality of decision makers, board directors' composition, and financial strength. Based on this review, we proposed actions to be taken, especially by the zakāh authority, to increase zakāh collection from corporate entities.

Keywords: *zakāh on business, zakāh compliance, business entity, Malaysia*

PENGENALAN

Zakat perniagaan merupakan penyumbang utama kepada kutipan zakat di Malaysia. Jumlah kutipan zakat perniagaan seluruh negara adalah berjumlah RM460 juta berbanding RM1.936 bilion keseluruhan kutipan zakat negara pada tahun 2012 iaitu dengan sumbangan sebanyak 24%.³ Jumlah kutipan zakat perniagaan ini disumbangkan oleh bilangan pembayar yang kecil iaitu seramai 25,959 pembayar berbanding 886,510 pembayar pada tahun 2012 iaitu dengan sumbangan sebanyak 2.93%. Purata pembayaran zakat perniagaan bagi setiap pembayar adalah jauh lebih tinggi iaitu RM17,744 berbanding RM1,628 bagi jenis zakat harta yang lain iaitu dengan perbezaan sebanyak 10 kali ganda. Ini memberi petunjuk bahawa zakat perniagaan adalah segmen pasaran yang mempunyai nilai pulangan yang lebih tinggi berbanding jenis zakat yang lain. Isu yang timbul adalah, kutipan zakat yang dibuat kini adalah belum optimum dan usaha keras perlu dilakukan bagi memaksimumkan potensi kutipan zakat dan khususnya zakat perniagaan⁴ kerana potensi kutipan zakat masih luas dan perlu digarap lagi.⁵ Kepatuhan membayar zakat dan zakat perniagaan masih

---

³ Data dianalisis daripada Laporan Zakat, Pusat Pungutan Zakat (PPZ), Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP) tahun 2012.

⁴ Konvensyen Zakat Kebangsaan 2009 diadakan pada 18-19 September 2001 di Putrajaya dan dirasmikan oleh Menteri di Jabatan Perdana Menteri menggunakan tema 'Menjana Potensi Zakat Perniagaan dalam Era Ekonomi Baru.'

⁵ Mohd Rais Alias, 'Kepatuhan Perlaksanaan Zakat Perniagaan di Malaysia: Satu Tinjauan oleh Pusat Pungutan Zakat di Wilayah Persekutan,' (Makalah, Persidangan Zakat dan Cukai Kebangsaan Ke 5, Melaka, 14-16 Julai 2011).

sangat rendah⁶ dengan hanya 20% syarikat perniagaan Muslim yang membayar zakat perniagaan⁷ walaupun terdapat peningkatan saban tahun.⁸

Dalam usaha mengoptimumkan potensi kutipan zakat, maklumat mengenai gelagat pembayaran zakat dalam kalangan entiti perniagaan amat diperlukan. Banyak kajian yang dibuat mengenai kepatuhan zakat lebih memberi tumpuan kepada gelagat individu berbanding syarikat dan entiti perniagaan. Oleh itu, kajian ini akan mengenalpasti faktor pembayaran zakat dalam kalangan entiti bersumberkan kajian mengenai gelagat individu dan sumber-sumber lain. Kajian mengenai gelagat individu boleh digunakan kerana secara asasnya rasional antara individu dan organisasi adalah sesuatu yang tidak boleh dibezakan dan kedua-duanya berkait dalam pengurusan organisasi. Namun begitu, yang menentukan perbezaan adalah peranan yang dimainkan dan ia melibatkan dua entiti yang berbeza kerana sesuatu yang baik untuk seseorang individu tidak semestinya baik untuk organisasi.⁹

KERANGKA TEORI KEPATUHAN ZAKAT

Berdasarkan kepada kajian literatur tentang teori kepatuhan zakat pelbagai teori digunakan mengikut reka bentuk kajian masing-masing. Hasil kajian ini mendapati teori kepatuhan zakat boleh dibahagikan kepada dua skop utama iaitu kajian yang menggunakan teori asas psikologi dan kajian yang menggunakan asas Islam sebagai kerangka kajian. Kajian yang menggunakan asas psikologi mengambil Teori Gelagat Terancang yang juga dikenali dengan *Theory of Planned Behaviour* (TPB) yang diasaskan oleh Icek Ajzen.¹⁰ Pendekatan ini adalah pendekatan yang paling popular. Ia bermula daripada

⁶ Abdul Hakim Amir Osman, 'Potensi Pembayar dan Kutipan Zakat di Malaysia,' (Makalah, Persidangan Zakat dan Cukai Peringkat Kebangsaan 2007 Kuala Lumpur, 22-24 Mei 2007), 14-16.

⁷ Mohd Helmi Foad, 'Hampir 80% Syarikat Islam Tidak Bayar Zakat,' *Utusan Malaysia* 4 Mei 2002. Laman sesawang Utusan Online, dicapai pada 31 November 2013, http://www.utusan.com.my/utusan/info.asp?y=2002&dt=0504&pub=Utusan_Malaysia&sec=Dalam_Negeri&pg=dn_05.htm. Berita ini memetik kenyataan oleh Dato Abdul Hamid Othman selaku Menteri di Jabatan Perdana Menteri.

⁸ Abdul Rahim Abdul Rahman, 'Menangani Cabaran Semasa Institusi Zakat,' dalam Abdul Halim Mohd Nor et al. (ed.), *Isu-isu Kontemporari Zakat di Malaysia* (Melaka: Institut Kajian Zakat Malaysia, 2005), 122.

⁹ Robert J. Aumann, 'Rationality and Bounded Rationality,' *Games and Economic Behavior* 21 (1997): 4-5.

¹⁰ Icek Ajzen, 'The Theory of Planned Behavior,' *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50 (1991), 188.

kajian yang dibuat oleh Kamil Md. Idris (2002) terhadap gelagat kepatuhan zakat pendapatan di negeri Kedah. Kajian ini dibuat untuk mengenal pasti dimensi sikap terhadap zakat gaji dan membentuk model gelagat kepatuhan zakat gaji bagi memahami bagaimana angkubah-angkubah yang terlibat mempengaruhi gelagat kepatuhan.¹¹ Kajian lain yang turut menggunakan TPB sebagai kerangka kajian adalah Ahmad Radzuan Ghazali yang menjalankan kajian bagi melihat kesan tahap keagamaan dan akauntabiliti peribadi terhadap niat membayar zakat perniagaan dalam kalangan peniaga pemilikan tunggal,¹² Nor Adilah Ahmad Shokori yang membuat kajian mengenai kepatuhan terhadap zakat perniagaan dalam kalangan pengusaha stesen minyak¹³ dan Ram Al-Jaffri Saad yang mengkaji gelagat kepatuhan pembayaran zakat perniagaan dalam kalangan peniaga di Pulau Pinang.¹⁴

Manakala kajian yang menggunakan asas pandangan Islam adalah sebagaimana yang dibuat oleh Mohd Ali Mohd Nor et al.¹⁵ di mana dia menggunakan pandangan tokoh iaitu Yūsuf al-Qaraḍāwī yang mengatakan bahawa pendidikan dan keimanan mempengaruhi tindakan ekonomi seseorang. Pandangan ini dipetik oleh Mohd Ali Mohd Nor et al. melalui buku Yūsuf al-Qaraḍāwī yang diterjemahkan Peranan Nilai dan Akhlak dalam Ekonomi Islam.¹⁶ Tiga kajian lain yang menggunakan asas rasional seorang muslim melihat prinsip zakat sebagai satu tuntutan ibadah adalah kajian yang dibuat

---

¹¹ Kamil Md. Idris, 'Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan di Kalangan Kakitangan Awam Persekutuan Negeri Kedah,' (Tesis Kedoktoran, Universiti Utara Malaysia, 2002), iii.

¹² Ahmad Radzuan Ghazali, 'Kesan Tahap Keagamaan dan Akauntabiliti Peribadi Terhadap Niat Membayar Zakat Perniagaan di Kalangan Kontraktor Perniagaan Tunggal Pulau Pinang,' (Disertasi Sarjana Sastera, Universiti Sains Malaysia, 2009), xix.

¹³ Nor Adilah Ahmad Shokori, 'Kepatuhan Terhadap Zakat Perniagaan: Kajian di Kalangan Pengusaha Stesen Minyak di Pulau Pinang,' (Disertasi Sarjana, Universiti Utara Malaysia, 2011), ii.

¹⁴ Ram al-Jaffri Saad, 'Gelagat Kepatuhan Zakat Perniagaan di Negeri Kedah Darulaman,' (Tesis Kedoktoran Universiti Utara Malaysia, 2010), ii-iv.

¹⁵ Mohd Ali Mohd Nor, Hairunnizam Wahid dan Nor Ghani Md Nor, 'Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan dalam Kalangan Kakitangan Profesional Universiti Kebangsaan Malaysia,' *Islāmiyyāt* 26/2 (2004), 62.

¹⁶ Yūsuf al-Qaraḍāwī, *Dawr al-Qiyām wa al-Akhlāq fī al-Iqtisād al-Islāmī* (al-Qāhirah: Maktabah Wahbah, 1995), 28-32.

oleh Sanep Ahmad et al.,¹⁷ Mohd. Rahim Kamis et al.¹⁸ dan Sanep Ahmad dan Zulkifli.¹⁹

Selain itu, pendekatan lain yang digunakan dalam membuat kajian mengenai kepatuhan zakat adalah dengan membuat perbandingan di antara gelagat kepatuhan zakat dan cukai. Mereka mengambil kira teori kepatuhan cukai dan disesuaikan dengan kepatuhan zakat sebagaimana yang dibuat oleh Kamil Md. Idris²⁰ dan Sanep Ahmad dan Zulkifli.²¹ Hasil kajian literatur oleh Kamil Md. Idris mendapati antara faktor yang mempengaruhi kepatuhan cukai adalah demografi iaitu umur (ketua isi rumah yang berumur melebihi 65 tahun lebih patuh), jantina (wanita lebih patuh), tahap pendapatan (golongan berpendapatan tinggi lebih patuh) dan beban tanggungan (golongan yang kurang beban tanggungan kewangan lebih patuh).²² Hasil kajian literatur oleh Sanep Ahmad dan Zulkifli yang dibuat berdasarkan teori Becker mengenai jenayah dan hukumannya dalam pendekatan ekonomi telah mengenal pasti beberapa faktor yang mempengaruhi gelagat individu untuk mengelak daripada membayar cukai iaitu kebarangkalian dikesan, kadar cukai dan struktur penalti. Hukuman yang tegas dan jelas boleh mengurangi tingkat pengelakan cukai selain faktor ekonomi, persekitaran, pengetahuan, sosial demografi, peluang mengelak, persepsi dan sistem cukai.²³ Namun begitu bagi mengaplikasikan teori kepatuhan cukai terhadap kepatuhan zakat adalah tidak begitu tepat kerana zakat dan cukai sebenarnya adalah sangat berbeza. Pematuhan dan pengelakan zakat tidak hanya mengambil kira beban fizikal sahaja seperti hukuman dan penalti tetapi lebih menyeluruh mencakupi beban fizikal dan mental.²⁴

---

¹⁷ Sanep Ahmad, Nor Ghani Md. Nor dan Zulkifli Daud, 'Tax Based Modeling of Zakat Compliance,' *Jurnal Ekonomi Malaysia* 45 (2011): 101-108.

¹⁸ Mohd. Rahim Kamis, Ariffin Md Salleh dan Abd Samad Nawi., 'Compliance Behavior of Business Zakat Payment in Malaysia: A Theoretical Economic Exposition,' (Makalah, 8th International Conference on Islamic Economics and Finance, Doha Qatar, 19-21 Disember 2011).

¹⁹ Sanep Ahmad dan Zulkifli, 'Model Gelagat Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori,' (Prosiding, Seminar Seventh International Conference: The Tawhidi Epitemology: Zakat and Waqf Economy, Bangi 2010), 501-516.

²⁰ Kamil Md. Idris, *Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan Penggajian* (Kedah: Penerbitan Universiti Utara Malaysia, 2009), 25-32.

²¹ Sanep Ahmad dan Zulkifli, 'Model Gelagat Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori,' 501-516.

²² Kamil Md. Idris, *Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan Penggajian*, 41-43.

²³ Sanep Ahmad dan Zulkifli, 'Model Gelagat Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori,' 501-516.

²⁴ Sanep Ahmad dan Zulkifli, 'Model Gelagat Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori,' 501-516.

Kajian gelagat kepatuhan zakat oleh entiti adalah amat berkait dengan kajian gelagat kepatuhan individu kerana persepsi dan gelagat individu memainkan peranan penting di dalam mempengaruhi keputusan organisasi.²⁵ Subjek mengenai Gelagat Organisasi juga merupakan satu bidang yang memahami, menjangka, dan mengurus gelagat manusia di dalam organisasi.²⁶ Kajian ini akan mengambil kira kajian yang lalu mengenai gelagat kepatuhan zakat oleh individu kerana ia adalah relevan untuk diaplikasikan dalam konteks gelagat kepatuhan mengenai entiti perniagaan.

Kajian gelagat kepatuhan zakat adalah sentiasa berkait dengan analisis faktor yang mempengaruhi pembayaran zakat dan faktor ditakrifkan sebagai unsur atau sebab yang menyumbang kepada sesuatu hasil.²⁷ Antara kajian yang paling awal di Malaysia yang pernah dijalankan mengenai gelagat kepatuhan zakat adalah mengenai kepatuhan zakat gaji oleh Kamil Md. Idris.²⁸ Kajian mendapati sikap terhadap zakat gaji boleh dirungkaikan kepada lima komponen kecil dan setiap komponen berserta angkuabah telah diuji di dalam model gelagat kepatuhan melalui teknik statistik regresi logistik. Hasil kajian mendapati tujuh angkuabah berkait secara positif dengan gelagat kepatuhan iaitu undang-undang zakat, kualiti perkhidmatan, pendedahan promosi, tiga komponen sikap dan pengetahuan.

Sanep Ahmad dan Zulkifli²⁹ telah membawakan kajian yang menghasilkan Model Teori Kepatuhan dan Pengelakan Zakat. Kajian ini cuba membina satu model kepatuhan zakat terhadap institusi formal kutipan zakat. Model dibina berdasarkan model kepatuhan cukai dengan mengambil kira beberapa faktor penting yang mempengaruhi kepatuhan pembayaran zakat. Berdasarkan model konseptual, gelagat pematuhan dan pengelakan zakat tidak hanya bergantung kepada hukuman jika adanya penguatkuasaan undang-undang, tetapi juga bergantung kepada pelbagai faktor lain iaitu komitmen kepada agama/keimanan, kefahaman/pengetahuan zakat, kemudahan mekanisme

---

²⁵ Cheri., Ostroff, 'The Effects of Climate and Personal Influences on Individual Behavior and Attitudes in Organizations,' *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 56/1 (1993): 56-90.

²⁶ Fred., Luthans, *Organizational Behavior* (Amerika Syarikat: McGraw Hill Companies, Inc.,1998), 16.

²⁷ *Kamus Dewan Edisi Keempat* (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 2007), 405.

²⁸ Kamil Md. Idris, 'Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan di Kalangan Kakitangan Awam Persekutuan di Negeri Kedah,' iii-iv.

²⁹ Sanep Ahmad dan Zulkifli, 'Model Gelagat Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori,' 501-516.

pembayaran, kepercayaan kepada institusi formal pungutan zakat, persepsi sistem cukai dan faktor persekitaran.

Mohd Rahim Kamis et al.³⁰ telah mengemukakan satu teori ekonomi terhadap gelagat kepatuhan zakat perniagaan. Beliau telah mengkaji teori gelagat kepatuhan zakat dan menyarankan satu model ekonomi tentang perkara ini. Dapatan kajian beliau mendapati faktor yang mempengaruhi gelagat kepatuhan zakat perniagaan adalah terdiri daripada enam variabel iaitu penguatkuasaan undang-undang, insentif kerajaan, tahap pengetahuan, tahap keimanan, tempoh perniagaan dan faktor institusi zakat.

Zainol Bidin dan Kamil Md. Idris.³¹ telah membuat penyelidikan tentang peranan sikap dan norma subjektif terhadap kepatuhan zakat pendapatan. Beliau mendapati dimensi sikap pekerja muslim mempunyai pengaruh terhadap kesungguhan menunaikan ibadah zakat. Komponen sikap boleh dibahagikan kepada enam komponen manakala norma subjektif pula boleh dibahagikan kepada tiga komponen. Kesemua komponen ini mempunyai korelasi yang signifikan terhadap pembayaran zakat. Beliau mencadangkan agar institusi zakat mengambil kira semua komponen ini bagi memastikan pendekatan dan perancangan yang digunakan adalah lebih berkesan.

Kajian lain mengenai kepatuhan zakat turut dibuat oleh Mohd Ali Mohd Nor et al.³² bagi mengenalpasti faktor yang mempengaruhi pembayaran zakat pendapatan dalam kalangan kakitangan profesional di Universiti Kebangsaan Malaysia. Hasil kajian mendapati beberapa faktor mempengaruhi gelagat pembayaran iaitu lokasi, demografi, keyakinan, kemudahan, iman, pengetahuan agama dan pendidikan. Keputusan dari analisis ekonometrik menunjukkan faktor iman dan pengetahuan agama amat signifikan mempengaruhi pembayaran zakat pendapatan. Semakin tinggi tahap keimanan dan pengetahuan zakat, maka seseorang Muslim akan lebih cenderung untuk membayar zakat pendapatan. Hasil kajian juga mendapati pengetahuan mengenai fungsi Pusat Pungutan Zakat (PPZ) tidak mempengaruhi keputusan

---

³⁰ Mohd. Rahim Kamis, Ariffin Md Salleh dan Abd Samad Nawi, 'Compliance Behaviour of Business Zakat Payment in Malaysia: A Theoretical Economic Exposition,' (Makalah, 8th International Conference on Islamic Economics and Finance, Doha Qatar, 19-21 Disember 2011).

³¹ Zainol Bidin dan Kamil Md. Idris, 'The Role of Attitude and Subjective Norm on Intention to Comply Zakat on Employment Income,' *IKaZ International Journal of Zakat* 1/1 (2008): 113-134.

³² Mohd Ali Mohd Nor, Hairunnizam Wahid dan Nor Ghani Md Nor, 'Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan dalam Kalangan Kakitangan Profesional Universiti Kebangsaan Malaysia,' 59-67.

untuk membayar zakat. Usaha meningkatkan pungutan zakat perlu dilakukan dengan cara yang berintegrasi dengan mengambil pendekatan menyeluruh.

Hasil penelitian terhadap faktor pembayaran zakat daripada daripada 24 kajian lalu sebanyak 24 faktor pembayaran zakat dikenalpasti. Faktor-faktor ini dirangkumkan dan diklasifikasikan kepada tiga kategori faktor iaitu faktor institusi zakat, faktor kerajaan dan penguasa (*regulator*) dan faktor dalaman syarikat.

FAKTOR PENGURUSAN INSTITUSI ZAKAT YANG MEMPENGARUHI PEMBAYARAN ZAKAT

Peranan institusi zakat bagi memastikan pengurusan ibadah zakat benar-benar berperanan adalah sesuatu yang pasti kerana amanah ini telah jelas dinyatakan di dalam Al-Quran.³³ Namun begitu, dalam konteks amalannya setakat mana peranan ini dapat mendorong pembayaran zakat adalah sesuatu yang memerlukan sokongan data bagi mengukur setakat mana peranan institusi zakat dan apakah komponen penting yang menyokong dorongan pembayaran zakat hasil daripada gerak kerja yang dilaksanakan oleh institusi zakat. Oleh itu, banyak kajian yang telah dijalankan bagi melihat peranan ini.

Melalui kajian-kajian mengenai gelagat kepatuhan berzakat, hampir semua kajian yang membangunkan model kepatuhan pembayaran zakat meletakkan peranan institusi zakat sebagai faktor yang signifikan. Dalam kajian yang dibuat oleh Sanep Ahmad et al.³⁴ menunjukkan bahawa masyarakat cenderung untuk membayar zakat secara formal kepada institusi zakat. Dalam kajian beliau menunjukkan 89.5% responden cenderung untuk membuat pembayaran zakat secara formal berbanding 10.5% sahaja yang berminat untuk membuat agihan terus kepada asnaf penerima.³⁵ Persoalan sekarang adalah apakah aspek yang perlu ditekankan oleh institusi zakat supaya masyarakat bertindak untuk membayar zakat kepada institusi zakat. Hasil daripada kajian lepas terdapat empat aspek utama yang memberikan sumbangan langsung kepada pembayaran zakat iaitu kualiti perkhidmatan, aktiviti dakwah yang memberi kesedaran dan kefahaman tentang zakat, keberkesanan agihan zakat dan urus tadbir zakat yang baik.

---

³³ Surah al-Tawbah (9): 60.

³⁴ Sanep Ahmad, Hairunnizam Wahid dan Adnan Mohamad, 'Penswastan Institusi Zakat dan Kesannya Terhadap Pembayaran Secara Formal di Malaysia,' *International Journal of Management Studies* 13/2 (2006): 175-196.

³⁵ Sanep Ahmad, Hairunnizam Wahid dan Adnan Mohamad, 'Penswastan Institusi Zakat dan Kesannya Terhadap Pembayaran Secara Formal di Malaysia,' 185.

1. Kualiti Perkhidmatan

Kualiti perkhidmatan institusi zakat dapat menarik perhatian orang ramai untuk membayar zakat di mana bukti empirikal hasil kajian yang dibuat oleh Kamil Md. Idris³⁶ mengukuhkan lagi kepercayaan bahawa dengan memperbaiki kualiti perkhidmatan, kecenderungan kepatuhan menjadi bertambah baik. Oleh itu, persepsi kualiti perkhidmatan yang positif akan melahirkan keyakinan pembayar dan berasaskan kepada keyakinan tersebut, pembayar akan berurusan dengan institusi zakat tanpa sebarang keraguan.³⁷ Dalam kajian oleh Muhamad Muda et al.³⁸ mendapati elemen utama yang mendorong pembayaran zakat kepada organisasi adalah penyediaan kaunter bayaran dan kepelbagaian kemudahan pembayaran yang disediakan kepada orang ramai.

2. Dakwah Zakat

Usaha institusi zakat dalam menjalankan aktiviti promosi zakat dapat membantu institusi zakat meningkatkan pembayaran zakat. Hasil daripada kajian yang dibuat oleh Muhammad Muda et al.³⁹ mendapati semakin tinggi pendedahan mengenai zakat diterima oleh individu semakin cenderung beliau ke arah kepatuhan membayar zakat. Pendekatan yang diambil bagi menyampaikan mesej zakat ini adalah perlu pelbagai seperti khutbah, ceramah, forum, pengedaran risalah, seminar, pemasangan kain rentang dan sebagainya.⁴⁰ Kenaikan bilangan pembayar khususnya adalah bukti di mana kempen yang dibuat oleh institusi zakat berjaya.⁴¹

---

³⁶ Kamil Md. Idris, *Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan Penggajian*, 47.

³⁷ Kamil Md. Idris, *Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan Penggajian*, 73.

³⁸ Muhammad Muda, Ainulashikin Marzuki dan Amir Shahrudin, 'Internal and External Factors Influencing Individual's Participation in Zakat: Preliminary Results,' *Journal of Muamalat and Islamic Finance Research (JMIFR)* 2/1 (2005): 86.

³⁹ Muhammad Muda, Ainulashikin Marzuki dan Amir Shahrudin, 'Internal and External Factors Influencing Individual's Participation in Zakat: Preliminary Results,' 74.

⁴⁰ Ahmad Shahir Makhtar dan Adibah Abdul Wahab, 'Pengurusan Zakat di Selangor: Isu dan Cabaran,' (Prosiding Konvensyen Kebangsaan Perancangan dan Pengurusan Harta dalam Islam, Bangi, 14 Julai 2010).

⁴¹ Imamul Hakim, 'Strategi Meningkatkan Kesedaran Membayar Zakat dalam Kalangan Masyarakat Muslim: Kajian Komparatif antara Pusat Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur dengan Yayasan Dana Sosial Al-Falah Surabaya, Indonesia,' (Disertasi Sarjana Syariah, Akademi Pengajian Islam Universiti Malaya, 2008).

Dalam kajian lain oleh Rosleem Nordin @ Bohari⁴² mengenai zakat perniagaan di Wilayah Persekutuan mendapati bahawa institusi zakat mempunyai peranan bagi meningkatkan kutipan zakat perniagaan melalui tindakan yang proaktif bagi mengubah persepsi negatif masyarakat terhadap institusi zakat, meningkatkan pengetahuan pembayar zakat tentang pengiraan zakat perniagaan dan menyebarkan maklumat tentang kemudahan pembayaran zakat yang disediakan oleh institusi zakat.

Kefahaman dan pengetahuan tentang zakat mendorong kepada pembayaran zakat di mana dalam kajian yang dibuat oleh Mohd Ali Mohd Nor et al. mendapati semakin meningkatnya pengetahuan pembayaran zakat semakin tinggi kecenderungan seseorang itu untuk menunaikan zakat.⁴³ Dalam kajian lain yang dibuat terhadap pengusaha batik di Kelantan mendapati responden melunaskan zakat perniagaan tetapi tidak sepenuhnya kepada institusi zakat adalah kerana kurangnya kefahaman terhadap zakat yang diberikan oleh institusi zakat.⁴⁴ Oleh itu, institusi zakat amat perlu melaksanakan aktiviti dakwah dan memberikan kefahaman tentang zakat kepada para peniaga.

3. Meningkatkan Keyakinan Agihan Zakat

Isu pembayaran zakat melalui institusi tidak formal telah banyak dibincangkan dan amalan ini menimbulkan persaingan kepada institusi formal zakat untuk menarik lebih ramai pembayar zakat secara berpusat, meningkatkan jumlah kutipan dan mengagihkan zakat dengan lebih berkesan. Sanep Ahmad dan Hairunnizam Wahid⁴⁵ dalam kajiannya mendapati persepsi tentang agihan zakat mempengaruhi sikap kepatuhan pembayar zakat secara positif kepada institusi formal. Hasil kajian juga mendapati sikap kepatuhan pembayar zakat terhadap institusi formal mengikut negeri di Malaysia adalah berbeza

---

⁴² Rosleem Nordin @ Bohari, 'Pungutan Zakat Perniagaan di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur,' (Disertasi Sarjana, Fakulti Ekonomi dan Pentadbiran, Universiti Malaya, 2007), ii.

⁴³ Mohd Ali Mohd Nor, Hairunnizam Wahid dan Nor Ghani Md Nor, 'Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan dalam kalangan Kakitangan Profesional Universiti Kebangsaan Malaysia,' 65.

⁴⁴ Nik Norazmalinda Abd Aziz, 'Pembayaran Zakat dalam Kalangan Pengusaha-Pengusaha Batik di Kota Bharu, Kelantan,' (Disertasi Sarjana, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2011), 84.

⁴⁵ Sanep Ahmad dan Hairunnizam Wahid, 'Persepsi Agihan Zakat dan Kesannya terhadap Pembayaran Zakat Melalui Institusi Formal,' *Jurnal Ekonomi Malaysia* 39 (2005): 53-69.

yang sekali gus menunjukkan bahawa setiap negeri mempunyai prestasi dan keupayaan yang berbeza.⁴⁶

Kajian oleh Hairunnizam et al. mendapati tahap keyakinan masyarakat terhadap agihan yang diuruskan oleh institusi zakat adalah penting kerana pembayar yang tidak yakin akan membayar terus kepada penerima dan kepada kelompok yang belum lagi membayar zakat, mereka menggunakan isu tidak yakin sebagai alasan.⁴⁷ Dalam kajian lain oleh Hairunnizam et al. membuktikan pemboleh ubah kepuasan agihan zakat oleh institusi zakat amat signifikan mempengaruhi kepatuhan membayar zakat. Hasil kajian mendapati sekiranya kepuasan agihan zakat meningkat sebanyak satu unit, maka kesediaan individu membayar akan meningkat sebanyak 44.5%. Sebaliknya jika individu pembayar zakat tidak berpuas hati dengan agihan zakat, maka kebarangkalian untuk tidak membayar zakat ialah 55.5%. Ini menunjukkan bahawa aspek kepuasan terhadap agihan zakat merupakan satu aspek yang penting mempengaruhi pembayaran zakat.⁴⁸

Satu inisiatif yang baru dilaksanakan oleh institusi zakat bagi meningkatkan keyakinan agihan zakat adalah dengan memberi peluang pembayar yang menepati kriteria tertentu mengagihkan semula sendiri zakat yang dibayar kepada institusi zakat. Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP) melalui Pusat Pungutan Zakat (PPZ) memperkenalkan pendekatan baru ini dengan membenarkan pengembalian semula wang zakat tiga per lapan kepada syarikat atau mana-mana organisasi yang ingin mengagihkan sendiri wang zakat mereka. Pendekatan itu bertujuan menggalakkan syarikat dan organisasi yang layak mengeluarkan zakat tampil untuk melunaskan zakat perniagaan. Organisasi atau syarikat dikenal pasti wajib membayar zakat itu perlu membuat permohonan berbuat demikian bagi memastikan PPZ mempunyai rekod pembayaran zakat mereka.⁴⁹ Kaedah ini turut dilaksanakan oleh negeri-

---

⁴⁶ Sanep Ahmad dan Hairunnizam Wahid, 'Persepsi Agihan Zakat dan Kesannya terhadap Pembayaran Zakat Melalui Institusi Formal,' 53-69.

⁴⁷ Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad dan Radiah Abdul Kader, 'Pengagihan Zakat oleh Institusi Zakat di Malaysia, Mengapa Masyarakat Tidak Puas Hati?,' *Jurnal Syariah* 17/1 (2009): 89-111.

⁴⁸ Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor, Sanep Ahmad, 'Kesedaran Membayar Zakat: Apakah Faktor Penentunya?,' *International Journal of Management Studies* 12/2 (2005): 171-189.

⁴⁹ 'Syarikat Boleh Mohon Agih Zakat,' *Harian Metro*, dicapai pada 5 Februari 2014, <http://www.hmetro.com.my/articles/Syarikatbolehmohonagihzakat/Article>, berita disiarkan 10 Disember 2010.

negeri lain tetapi kaedah pelaksanaannya adalah berbeza antara satu negeri dengan negeri yang lain.⁵⁰

4. Urus Tadbir Yang Baik

Dalam kajian oleh Sanep Ahmad et al. membuktikan faktor utama yang mempengaruhi individu membayar zakat secara formal adalah mengenai kecekapan pengurusan zakat.⁵¹ Dapatan ini disokong oleh satu kajian khusus oleh Murtala Oladimeji et al. yang dibuat bagi melihat faktor yang mendorong kepada keyakinan pembayar. Hasil kajian mendapati keyakinan pembayar dipengaruhi oleh polisi yang dibangunkan oleh ahli lembaga pengarah, amalan hebahan maklumat dan pengurusan pihak yang berkepentingan. Murtala juga mendapati pengendalian institusi zakat sama ada oleh pihak kerajaan atau swasta tidak memberikan impak kepada keyakinan pembayar zakat.⁵²

Institusi zakat adalah merupakan organisasi yang bukan berorientasikan keuntungan yang menguruskan kutipan dan agihan zakat. Masyarakat ingin melihat institusi zakat mempunyai urus tadbir yang baik sebagaimana kajian oleh Jamaliah Said et al. yang mencadangkan untuk diwujudkan Prestasi Pengurusan Komposit bagi institusi zakat supaya prestasi institusi dapat dinilai dan dipantau.⁵³ Dalam usaha lain oleh Sharifah Norzehan Syed Yusuf et al. menyangkal dakwaan bahawa institusi zakat tidak diurus dengan baik, telah mendapati bahawa pihak pengurusan Lembaga Zakat Selangor (LZS) telah melaksanakan banyak inisiatif ke arah pengurusan kewangan yang berkesan. Usaha ini telah secara langsung berjaya memperkukuhkan operasi kutipan dan agihan zakat oleh LZS.⁵⁴ Inisiatif begini dapat meningkatkan keyakinan orang

---

⁵⁰ Mohamad Amin Ibrahim, Ketua Sektor Pembangunan dan Perancangan, Pejabat Kutipan, Lembaga Zakat Selangor. Temubual pada 5 Mac 2013.

⁵¹ Sanep Ahmad, Hairunnizam Wahid dan Adnan Mohamad, 'Penswastaan Institusi Zakat dan Kesannya Terhadap Pembayaran Secara Formal di Malaysia,' 194.

⁵² Murtala Oladimeji Abioye Mustafa, Muslim Har Sani Mohamad dan Muhammad Akhyar Adnan, 'Antecedents of Zakat Payers' Trust in An Emerging Zakat Sector: An Exploratory Study,' *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 4/1 (2013): 16-17.

⁵³ Jamaliah Said, Erlane K. Ghani, Siti Noor Hayati Zawawi, Sharifah Norzehan Syed Yusuf, 'Composite Performance Measurement for Zakat Organisations,' *British Journal of Economics, Finance and Management Sciences* 4/1 (Februari 2012): 50-59.

⁵⁴ Sharifah Norzehan Syed Yusuf, Rohana Othman dan Nor'Azam Mastuki, 'The Practices of Management Accountings in Zakat Institution: A Preliminary Inquiry in the Lembaga Zakat Selangor,' *IKAZ International Journal of Zakat* 1/1 (2008):153-168.

ramai dan seterusnya mendorong mereka untuk menunaikan zakat. Abd. Halim Mohd Noor et al. dalam kajiannya telah membangunkan dan mencadangkan kerangka penilaian prestasi institusi zakat dengan mengambil kira penilaian yang berasaskan bukan kewangan sebagai pengukur utama bagi memastikan satu kaedah pemantauan dapat dibuat ke atas prestasi institusi-institusi zakat di Malaysia agar mereka memenuhi objektif penubuhan masing-masing.⁵⁵

Manakala dalam kajian oleh Muhammad Muda et al. mendapati faktor yang mendorong kepada keyakinan kepada institusi zakat adalah cekap, berkesan dan telus di dalam pengurusannya.⁵⁶ Dapatan ini selaras dengan kajian oleh yang dibuat oleh Mohd. Rahim Kamis et al. yang mendapati elemen penting yang menyokong pembayaran zakat kepada institusi adalah akauntabiliti, telus, adil dan kebertanggungjawaban institusi zakat.⁵⁷ Dalam kajian yang dibuat oleh Sanep Ahmad et al. tentang faktor yang mempengaruhi tahap keyakinan agihan mendapati imej korporat institusi adalah salah faktor yang paling signifikan.⁵⁸ Bagi mendapatkan imej yang baik, maka institusi zakat amat perlu dilihat telus dalam pentadbirannya.

FAKTOR PERANAN KERAJAAN DAN PENGUASA DALAM MEMPENGARUHI PEMBAYARAN ZAKAT

Pihak kerajaan atau penguasa mempunyai peranan mendorong kewajipan membayar zakat. Dalam konteks kajian ini, kerajaan dan penguasa yang dimaksudkan adalah merangkumi fatwa, polisi dan undang-undang yang diputuskan oleh kerajaan dan peranan agensi kerajaan yang dilantik untuk mengawal selia syarikat iaitu Suruhanjaya Sekuriti Malaysia, Suruhanjaya Syarikat dan Bank Negara. Komponen yang dikenalpasti hasil daripada kajian

---

⁵⁵ Abd. Halim Mohd Noor, Mohamed Saladin Abdul Rasool, Rashidah Abdul Rahman, Rozman Md. Yusof dan Siti Mariam Ali, 'Assessing Performance of Nonprofit Organization: A Framework for Zakat Institutions,' *British Journal of Economics, Finance and Management Sciences* 5/1 (Ogos 2012), 12-22.

⁵⁶ Muhammad Muda, Ainulashikin Marzuki and Amir Shaharuddin, 'Internal and External Factors Influencing Individual's Participation in Zakat: Preliminary Results,' 86.

⁵⁷ Mohd. Rahim Kamis, Ariffin Md Salleh dan Abd Samad Nawawi, 'Compliance Behavior of Business Zakat Payment in Malaysia: A Theoretical Economic Exposition.'

⁵⁸ Sanep Ahmad, Hairunizam Wahid, Nik Sabrina Nik Soh dan Norzaihawati Zainal, 'Faktor Mempengaruhi Tahap Keyakinan Agihan Zakat: Kajian terhadap Masyarakat Islam di Selangor,' (Makalah, The World Universities 1st Zakat Conference 2011, anjuran IKaZ, 22-24 November 2011).

lalu dalam ruang lingkup peranan kerajaan dan penguasa yang boleh membantu meningkatkan kutipan zakat adalah penguatkuasaan, insentif cukai, fatwa dan galakan.

1. Peruntukan Undang-undang

Dalam konteks kepatuhan cukai, faktor penguatkuasaan undang-undang memberikan sumbangan yang tinggi terhadap kepatuhan cukai kerana badan penguasa cukai begitu tegas dan penguatkuasaan adalah sumber kekuatan utama.⁵⁹ Manakala dalam konteks zakat, hasil kajian yang lepas oleh Ram al-Jaffri Saad et al. mendapati penguatkuasaan dapat meningkatkan tahap kepatuhan zakat⁶⁰ dan para peniaga yang menjadi responden kajian ini secara keseluruhannya percaya dan akur dengan peraturan zakat yang ditetapkan. Para peniaga juga bersedia membayar zakat kepada institusi zakat. Hasil kajian ini juga mendapati sikap penolakan kepada peraturan zakat terjadi apabila ada unsur ketidakpercayaan kepada institusi zakat.⁶¹ Dapatan ini adalah selaras dengan kajian yang dibuat oleh Kamil Md. Idris yang mendapati bahawa terdapat hubungan langsung di antara tanggapan individu kepada undang-undang dan kebarangkalian pembayaran zakat.⁶²

Bagi meningkatkan kepatuhan orang ramai terhadap pembayaran zakat Siti Mashitoh Mahamood⁶³ menyarankan bahawa sudah sampai masanya pihak berautoriti negara berusaha menguatkuasakan undang-undang zakat dan fitrah di negara ini. Proses semakan undang-undang yang ada, pindaan dan selanjutnya mengadakan status khusus zakat di seluruh negara hendaklah disegerakan. Namun begitu, peruntukan membayar zakat dalam kalangan entiti perniagaan adalah kurang jelas dan boleh dipertikaikan kerana berdasarkan

---

⁵⁹ Kristina Murphy, 'Enforcing Tax Compliance: To Punish or Persuade,' *Economic Analysis & Policy* 38/1 (March 2008): 113-135.

⁶⁰ Ram al-Jaffri Saad, Kamil Md Idris dan Zainol Bidin, 'Peraturan Pembayaran Zakat kepada Institusi Zakat: Sikap Peniaga dan Kesannya Terhadap Gelagat Pembayaran Zakat Perniagaan,' *Jurnal Syariah* 17/3 (2009): 624.

⁶¹ Ram al-Jaffri Saad, Kamil Md Idris dan Zainol Bidin, 'Peraturan Pembayaran Zakat kepada Institusi Zakat: Sikap Peniaga dan Kesannya Terhadap Gelagat Pembayaran Zakat Perniagaan,' 625.

⁶² Kamil Md. Idris, *Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan Penggajian*, 44.

⁶³ Siti Mashitoh Mahamood, 'Sistem Perundangan Zakat di Malaysia: Antara Realiti dan Harapan,' (Makalah, Persidangan Zakat dan Cukai Peringkat Kebangsaan 2007, 22-24 Mei 2007, Kuala Lumpur).

kepada pandangan Abdul Hamid Mohamad⁶⁴ zakat hanya dikenakan kepada individu dan tidak kepada syarikat. Perbahasan yang dikemukakan oleh beliau adalah 'Bagaimana sesebuah syarikat itu boleh dikategorikan sebagai muslim sedangkan untuk menjadi seorang muslim seseorang itu hendaklah melafazkan kalimah shahadah sedangkan ini tidak berlaku kepada syarikat'.⁶⁵ Perbahasan lain yang ditimbulkan adalah syarikat merupakan entiti perniagaan yang ditubuhkan di bawah Akta Syarikat 1965 yang memberikan kuasa entiti sesebuah syarikat adalah terpisah daripada entiti individu (*separate legal entity*). Isu entiti terpisah ini adalah faktor yang memisahkan di antara pemilikan tunggal.⁶⁶ Dengan mengambil kira pandangan ini maka aspek penguatkuasaan undang-undang tidak boleh dilaksanakan kepada entiti perniagaan dan hanya undang-undang yang jelas dan dikuatkuasakan sahaja berperanan membantu meningkatkan kutipan zakat.⁶⁷ Dalam erti kata lain, bahawa jika peruntukan undang-undang tidak jelas, maka impak kepada pembayaran zakat adalah sebaliknya.

Namun begitu, dalam konteks perbankan Islam, peruntukan kecil mengenai zakat walaupun tiada unsur suruhan dan penguatkuasaan seperti di dalam Akta Perbankan Islam⁶⁸ boleh mendorong pembayaran zakat sebagaimana yang dinyatakan di dalam klausa 15 (b) mengenai Pengendalian Dana Rezab di mana akta memperuntukkan:

“Before any dividend is declared shall transfer to the reserve fund out of the net profits of each year, after due provision has been made for zakat or taxation.”

---

⁶⁴ Penulis dikenali dengan nama Tun Abdul Hamid Mohamad merupakan bekas Ketua Hakim Negara dan pandangan beliau adalah dari perspektif undang-undang. Beliau merupakan merupakan seorang tokoh yang disegani dalam bidang undang-undang di Malaysia.

⁶⁵ Abdul Hamid Mohamad dan Adnan Trakic, 'Critical Appraisal of The Companies' Obligations To Pay Zakat in The Malaysian Context,' *International Company and Commercial Law Review* 10 (2013): 375.

⁶⁶ Abdul Hamid Mohamad dan Adnan Trakic, 'Critical Appraisal of The Companies' Obligations To Pay Zakat In The Malaysian Context,' 379.

⁶⁷ Ram al-Jaffri, Kamil Idris dan Zainal Bidin, 'Peranan Sikap, Moral, Undang-undang dan Penguatkuasaan Zakat Terhadap Gelagat Kepatuhan Zakat Perniagaan,' (Makalah, International Conference on Corporate Law (ICCL) 2009, Surabaya Indonesia, 1-3 Jun 2009).

⁶⁸ Islamic Banking Act 1983, Klausa 15, subseksyen (b).

Contoh perbankan Islam yang tidak dipunyai dan dikawal oleh majoriti muslim dan membayar zakat adalah Hong Leong Islamic Bank,⁶⁹ OCBC Al-Amin Bank Bhd⁷⁰ dan Public Islamic Bank Berhad.⁷¹

2. Insentif Cukai

Selain faktor penguatkuasaan faktor insentif cukai daripada kerajaan boleh memberikan kesan positif. Insentif ini sama ada dalam tolakan cukai atau rebat cukai dapat mendorong pembayaran zakat. Insentif kerajaan khususnya rebat disarankan oleh Mohd Rais Alias⁷² dan Mohd. Rahim Kamis et al.⁷³ Rebate adalah insentif cukai yang lebih menarik dan dalam kajian yang dibuat oleh Saladin mendapati bahawa zakat boleh berada di arus perdana negara dan syarikat yang membayar zakat diberikan rebat atas pembayaran zakat.⁷⁴ Menurut Ruziah Ghazali pelaksanaan rebat cukai zakat perniagaan adalah antara pembolehubah penting dalam membuat rangka kerja pengurusan kewangan Islam ke arah menjadikan zakat ke dalam arus perdana ekonomi Negara sebagai refleksi menjadi khilafah Allah yang mempunyai kekuatan Tawhid dan mengaplikasi keadilan dalam sistem pentadbiran negara.⁷⁵

---

⁶⁹ Hong Leong Islamic Bank Berhad (HLIBB), *Annual Report 2013*, 49. <http://www.hlisb.com.my/data/ann2013.pdf>, dicapai pada 30 Januari 2014. (HLIBB membayar zakat RM200,000 pada tahun 2013 dan RM211,000 pada tahun 2012).

⁷⁰ OCBC Al-Amin Bank Berhad, *Reports And Financial Statements 2011*, 19, <https://www.ocbc.com.my/assets/pdf/Financial%20Results/pdf%20for%20OCBC%20Al-Amin/2011-reports-and-financial-statements-31-dec-2011.pdf>, dicapai pada 30 Januari 2013. (OCBC Al-Amin membayar zakat sebanyak RM20,000 pada tahun 2011 dan RM15,000 pada tahun 2010).

⁷¹ Public Islamic Bank Berhad, *Financial Statement 2013*, http://www.publicislamicbank.com.my/pibb/en/en_content/images/stat2013.pdf, dicapai pada 30 Januari 2014. (PIBB membuat pembayaran zakat sebanyak RM 264,00 pada tahun 2013 dan RM330,000 pada tahun 2012).

⁷² Mohd Rais Alias, 'Business Zakat: Compliance and Practices in Federal Territory,' (Makalah, National Business Zakat Symposium, Kuala Lumpur, 8 Oktober 2013).

⁷³ Mohd. Rahim Kamis et al., 'Compliance Behavior of Business Zakat Payment in Malaysia: A Theoretical Economic Exposition,' 12.

⁷⁴ Mohamad Saladin Abdul Rasool, Ariffin Salleh dan Abdul Ghafar Baba, 'Incorporating Zakat Into National Taxation System: Its Effect to the Malaysian Government Revenue,' *IKaZ International Journal* 1/1 (2008): 143-152.

⁷⁵ Ruziah Ghazali, 'Rebet Cukai Zakat Perniagaan: Keberkatan dalam Pengurusan Kewangan Negara,' (Makalah, Seminar Persidangan Zakat dan Cukai Kebangsaan 2010, 5 Oktober 2010).

3. Fatwa

Peranan keputusan jawatankuasa fatwa turut mempunyai impak kepada keputusan untuk membuat pembayaran zakat sebagaimana pengalaman beberapa buah syarikat yang membayar zakat selepas diputuskan oleh jawatankuasa fatwa. Antara syarikat yang terlibat mengenai fatwa khas kepada institusi berkenaan adalah pembayaran zakat oleh Lembaga Tabung Haji yang mula dibuat mulai tahun 1980 iaitu selepas diputuskan kewajipan membayar zakat perniagaan dalam Fatwa Kebangsaan kali ke 16 dan 17 iaitu pada tahun 1979.⁷⁶ Fatwa ini dengan jelas menyatakan:

“Lembaga Urusan dan Tabung Haji adalah diwajibkan membayar zakat bagi pihak pendeposit-pendepositnya ke atas jumlah keuntungan dan wang simpanan yang diperniagakan (modal Pusingan). Setelah dikeluarkan zakat oleh Lembaga Urusan dan Tabung Haji bagi pihak penyimpan-penyimpan itu, maka barulah keuntungan bersih itu dibahagi di antara penyimpan dengan Lembaga Urusan dan Tabung Haji menurut peratus yang ditentukan.”⁷⁷

Contoh yang lain adalah syarikat Felda di mana Muzakarah Jawatankuasa Fatwa Majlis Kebangsaan Bagi Hal Ehwal Ugama Islam Malaysia Kali Ke-71 yang bersidang pada 22-24 November 2005 telah membincangkan Zakat Ke Atas Pendapatan Felda dan syarikat-syarikatnya. Muzakarah telah memutuskan bahawa:

“Felda wajib mengeluarkan zakat ke atas hasil pendapatannya dengan mengambil kira pendapatan anak-anak syarikat, sekiranya semua urusan ke atas pemilikan ekuiti dan akaun pendapatan anak-anak syarikat dikawal oleh Felda sendiri.”⁷⁸

Felda memulakan pembayaran zakat perniagaan mulai tahun 2005.⁷⁹

⁷⁶ Mamat Taib, ‘Zakat Perniagaan: Satu Kajian di Lembaga Urusan dan Tabung Haji,’ (Disertasi Sarjana Syariah, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2001), 146.

⁷⁷ Fatwa ‘Zakat ke Atas Syarikat’, E-fatwa, Portal Rasmi Fatwa Malaysia, Jabatan Kemajuan Islam Malaysia, dicapai pada 15 Januari 2014. <http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/zakat-ke-atas-syarikat>.

⁷⁸ Fatwa ‘Zakat ke atas Pendapatan Felda dan Syarikat-syarikatnya’ E-fatwa, Portal Rasmi Fatwa Malaysia, Jabatan Kemajuan Islam Malaysia, dicapai pada 15 Januari 2014, <http://www.e-fatwa.gov.my/fatwa-kebangsaan/zakat-ke-atas-pendapatan-felda-dan-syarikat-syarikatnya>.

⁷⁹ Mohd Azmi Othman, ‘Kumpulan Felda Berzakat RM 2.2 juta,’ Laman sesawang rasmi Pusat Kutipan Zakat Pahang, dicapai pada 4 Februari 2014, <http://www.Zakatpahang.My/V2/Paparberita.aspx?Newsid=64>.

4. Galakan

Galakan menunaikan Tanggungjawab Korporat atau lebih dikenali dengan nama *Corporate Social Responsibility* (CSR) dalam kalangan syarikat tersenarai awam atau *Public Listed Company* (PLC) dan Syarikat Berkaitan Kerajaan atau *Government Link Company* (GLC) adalah contoh terbaik untuk menunjukkan galakan oleh badan penguasa seperti Suruhanjaya Sekuriti Malaysia (SSM) dan Bursa Malaysia dapat memberikan impak yang positif kepada PLC. Hanya melalui galakan kepada PLC dan GLC untuk menunaikan CSR, banyak syarikat yang menyahut seruan ini. Dalam kajian yang dibuat oleh Fathilatul Zakimi Abdul Hamid dan Ruhaya Atan mengenai amalan CSR dalam kalangan syarikat telekomunikasi di Malaysia mendapati terdapat pertambahan yang moderat terhadap pelaporan CSR di dalam laporan tahunan oleh syarikat-syarikat iaitu daripada 28.25 muka surat pada tahun 2002 kepada 51.5 muka surat pada tahun 2005 iaitu pertambahan sebanyak hampir 100%.⁸⁰ Galakan ini dinyatakan melalui melalui Malaysian Code of Corporate Governance.⁸¹

FAKTOR DORONGAN DALAMAN YANG MEMPENGARUHI PEMBAYARAN ZAKAT

Perbincangan mengenai faktor dalaman yang mendorong kepada pembayaran zakat merangkumi tiga aspek iaitu kualiti dalaman pembuat keputusan, komposisi ahli lembaga dan kestabilan kewangan.

1. Kualiti Dalaman

Sebahagian besar penyelidik yang membuat kajian mengenai kepatuhan zakat dan faktornya memilih sudut individu sebagai subjek kajian. Oleh itu faktor dalaman diri seseorang individu merupakan faktor utama yang mendorong pembayaran zakat. Faktor dalaman yang dikenalpasti hasil daripada kajian lalu adalah sikap, tahap keimanan, tahap pengetahuan, tahap kesedaran, kepuasan diri (termasuk nilai moral dan mencari redha Allah), akauntabiliti peribadi dan keberkesanan sendiri. Sikap merupakan faktor yang paling dominan berdasarkan kepada hasil penemuan para penyelidik. Daripada 24 kajian

---

⁸⁰ Fathilatul Zakimi Abdul Hamid dan Ruhaya Atan, 'Corporate Social Responsibility by the Malaysian Telecommunication Firms,' *International Journal of Business and Social Science* 2/5 (Keluaran Khas March 2011): 198.

⁸¹ Suruhanjaya Sekuriti Malaysia, *Malaysian Code of Corporate Governance 2012*.

yang dianalisis, 9 daripadanya menemui sikap adalah sebagai faktor utama sebagaimana yang dinyatakan di dalam Jadual 1. Sikap ini kerap digandingkan dengan norma subjektif dan kawalan tertanggap iaitu sebagaimana teori oleh Icek Ajzen⁸² iaitu Teori Gelagat Terancang atau juga dikenali dengan *Theory of Planned Behaviour*. Faktor dalaman lain adalah tahap pengetahuan dan kefahaman orang ramai terhadap zakat sebagaimana yang dinyatakan oleh Ram al-Jaffri Saad,⁸³ Sanep Ahmad dan Zulkifli,⁸⁴ Kamil Md. Idris,⁸⁵ dan Mohd Rahim Kamis et al.⁸⁶ Dapatan ini selaras dengan dapatan daripada Mohd Safri Mahat di mana beliau mendapati isu kefahaman mengenai zakat adalah salah satu cabaran utama dalam menggarap potensi kutipan zakat di Malaysia.⁸⁷

Tahap penghayatan agama merupakan satu lagi faktor dalaman yang berkait dengan pembayaran zakat sebagaimana yang dinyatakan oleh Muhammad Muda et al., Sanep Ahmad dan Zulkifli, Kamil Md. Idris dan Mohd Rahim Kamis. Walau bagaimanapun, dalam kajian yang dibuat oleh Kamil Md. Idris, faktor ini mempunyai korelasi negatif dengan pembayaran zakat kerana mereka mengamalkan pembayaran terus kepada penerima dan tidak membayar zakat melalui institusi zakat. Faktor dalaman lain yang berkaitan dengan diri dan jiwa pembayar zakat adalah faktor kepuasan diri, nilai moral dan mencari redha Allah. Faktor ini merangsang pembayar zakat untuk menunaikan ibadah zakat dengan ikhlas demi keredhaan Allah. Dapatan ini adalah sebagaimana hasil kajian oleh Muhammad Muda et al.⁸⁸ dan Zainol Bidin dan Kamil Md.

---

⁸² Icek Ajzen, 'The Theory of Planned Behavior,' *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50 (1991), 188.

⁸³ Ram al-Jaffri Saad, 'Gelagat Kepatuhan Zakat Perniagaan di Negeri Kedah Darul Aman,' (Tesis Kedoktoran, Universiti Utara Malaysia, 2010), ii-iv.

⁸⁴ Sanep Ahmad dan Zulkifli, 'Model Gelagat Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori,' (Prosiding, Seminar Seventh International Conference: The Tawhidi Epistemology: Zakat and Waqf Economy, Bangi 2010), 501-516.

⁸⁵ Kamil Md. Idris, 'Faktor Penentu Zakat ke Atas Pendapatan Penggajian di Negeri Kedah,' (Tesis Kedoktoran, Universiti Utara Malaysia, 2002), ii-iv.

⁸⁶ Mohd. Rahim Kamis et al., 'Compliance Behavior of Business Zakat Payment in Malaysia: A Theoretical Economic Exposition,' 12.

⁸⁷ Mohd Safri Mahat, 'Zakat Perniagaan dan Cabaran Pelaksanaannya di Malaysia,' dalam Abdul Ghafar dan Hailani (ed.), *Zakat: Penseyiatan, Perekonomian dan Perundangan* (Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 2006), 174-200.

⁸⁸ Muhammad Muda, Ainulashikin Marzuki and Amir Shaharuddin, 'Internal and External Factors Influencing Individual's Participation in Zakat: Preliminary Results,' 77-92.

Idris.⁸⁹ Oleh itu, kualiti dalaman pembuat polisi di dalam sesebuah syarikat seperti ahli lembaga pengarah dan pengurusan tertinggi boleh mendorong kepada pembayaran zakat.

2. Komposisi Ahli Lembaga Pengarah

Komposisi ahli lembaga pengarah di dalam sesebuah syarikat boleh mempengaruhi pembayaran zakat sebagaimana dapatan kajian yang dibuat oleh Halizah Md Arif et al.⁹⁰ terhadap PLC patuh syariah di Bursa Malaysia. Kajian ini mendapati komposisi ahli lembaga pengarah muslim mempunyai korelasi positif yang signifikan terhadap pembayaran zakat oleh syarikat. Syarikat akan lebih cenderung untuk membayar zakat dengan meningkatnya peratusan ahli lembaga pengarah muslim di dalam sesebuah syarikat.

3. Kestabilan Kewangan Syarikat

Prestasi kewangan sesebuah syarikat boleh mendorong pembayaran zakat. Dalam kajian yang dibuat oleh Hairunnizam Wahid et al. terhadap individu mendapati tahap pendapatan amat penting dalam mempengaruhi pembayaran zakat. Semakin tinggi pendapatan semakin tinggi kebarangkalian individu membayar zakat kerana mencukupi syarat nisab.⁹¹ Apabila diaplikasikan kepada syarikat tahap pendapatan ini boleh dinisbahkan kepada prestasi kewangan yang baik. Dalam kajian oleh Mohd Rahim Kamis mendapati tempoh perniagaan mempengaruhi pembayaran zakat.⁹² Sumber lain yang menyokong bahawa prestasi kewangan yang baik mendorong pembayaran zakat adalah seperti berikut:

“Antara faktor menyumbang peningkatan ini disebabkan prestasi syarikat atau organisasi baik di samping tahap kesedaran

---

⁸⁹ Zainol Bidin dan Kamil Md. Idris, ‘The Role of Attitude and Subjective Norm on Intention to Comply Zakat on Employment Income,’ *IKaZ International Journal of Zakat* 1/1 (2008): 113-134.

⁹⁰ Halizah Md Arif, Kasumalinda Alwi dan Agoos Munalis Tahir, ‘Factors Influence Company Towards Zakat Payment: An Explanatory Studies,’ (Makalah, 2nd International Conference on Business and Economic Research (2nd Icerb 2011) Langkawi 13-14 Mac 2011.

⁹¹ Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad dan Mohd Ali Mohd Noor, ‘Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan di Malaysia,’ *Islāmiyyāt* 29 (2007): 68.

⁹² Mohd. Rahim Kamis et al., ‘Compliance Behavior of Business Zakat Payment in Malaysia: A Theoretical Economic Exposition,’ 12.

mengenai tanggungjawab perlu dilunaskan...Sekiranya kesemua syarikat dan organisasi tampil membayar zakat, kami menganggarkan hasil kutipan mencecah RM91 juta melalui 4,071 syarikat dikenal pasti layak membayar.”⁹³

CADANGAN DAN IMPLIKASI KAJIAN

Berdasarkan kepada faktor pembayaran zakat yang telah dinyatakan institusi zakat memainkan peranan utama bagi meningkatkan kepatuhan pembayaran zakat dalam kalangan entiti perniagaan bagi menunaikan zakat perniagaan. Institusi zakat merupakan nadi penggerak yang boleh ejen perubahan kumpulan sasar iaitu entiti perniagaan dan juga ejen pendesak kepada pembuat dasar iaitu pihak kerajaan. Institusi zakat boleh menjadi ejen perubahan kepada entiti korporat untuk membayar zakat melalui empat elemen. Teori kepatuhan zakat menyatakan asas kepada kepatuhan pembayaran zakat adalah melalui kefahaman dan kesedaran. Oleh itu, institusi zakat perlu memantapkan pakej pemasaran dan dakwah kepada entiti perniagaan supaya kumpulan sasar dapat didekati dan diberi maklumat sedalam mungkin terhadap kewajipan pembayaran zakat perniagaan sebagaimana yang diterangkan oleh Yūsuf al-Qaraḏāwī bahawa tugas amil adalah merangkumi memberi penerangan kepada yang tidak mengetahui.⁹⁴ Kaedah penerangan ini perlu komprehensif yang mencakupi pelbagai medium, pelbagai kandungan dan pelbagai pendekatan supaya setiap peringkat yang terlibat di dalam membuat keputusan untuk membayar zakat perniagaan dapat didekati dalam bahasa yang sesuai dengan setiap tahap.

Seterusnya institusi zakat perlu bertindak sebagai pembekal perkhidmatan (*service provider*) yang cekap dan efektif. Perkhidmatan terbaik dihasilkan daripada sistem kerja yang terbaik. Oleh itu, institusi zakat perlu memperkemaskan proses kerja dengan menggabung jalin teknologi terkini bagi menghasilkan perkhidmatan yang sentiasa melebihi jangkaan pelanggan sama ada perkhidmatan sebelum pembayaran zakat, semasa pembayaran dan selepas pembayaran zakat. Perkhidmatan ini perlu berteraskan kepada akhlak Islam dalam suasana yang menerapkan unsur ibadah selaras dengan tuntutan

---

⁹³ ‘Syarikat Boleh Mohon Agih Zakat’, *Harian Metro*, 10 Disember 2010, dicapai pada 5 Februari 2014, <http://www.hmetro.com.my/articles/Syarikatbolehmohonagihzakat/Article> .

⁹⁴ Yūsuf al-Qaraḏāwī, *Fiqh al-Zakāh: Dirāsah Muqāranah Li Ahkāmihā wa Falsafatihā fī Daw’ al-Qur’an wa al-Sunnah* vol. 2 (Beirut: Muassasah al-Risālah, 1973), 580.

zakat yang ditunaikan bagi mendapat keredhaan Allah SWT dan bukan selain daripadanya. Golongan prospek dan pembayar zakat korporat ini juga perlu diberi penjelasan dan keyakinan tentang pengurusan agihan zakat yang dijalankan. Info mengenai agihan perlulah meliputi statistik terkini, inisiatif yang dilaksanakan, maklumat mengenai para penerima-penerima utama dan testimoni kejayaan yang telah diraih. Para golongan korporat boleh dilibatkan di dalam program agihan zakat dan mereka boleh menyalurkan maklumat dan melaporkan permohonan zakat yang mereka temui kepada institusi zakat dengan mudah.

Institusi zakat juga perlu tampil dengan imej yang telus dan mengamalkan urus tadbir yang baik selaras dengan prinsip amanah yang menjadi tunjang kepada institusi amil. Urus tadbir yang baik bukan sahaja bersandarkan kepada prinsip urus tadbir konvensional tetapi diterapkan dengan nilai ehsan dalam setiap gerak kerja. Ini bagi memastikan setiap kakitangan menghayati konsep kerja sebagai satu ibadah dan institusi amil merupakan satu pekerjaan yang mulia kerana menjadi penghubung di antara golongan yang berada dengan golongan yang penerima. Usaha dakwah menyeru dan memudahkan syarikat membayar zakat perniagaan merupakan usaha merupakan satu usaha murni membantu para syarikat melunaskan rukun Islam masing-masing.

Institusi zakat perlu menjadi penggerak kepada penggubal polisi negara supaya polisi dan dasar yang dibangunkan boleh merangsang kepada kutipan zakat. Usaha untuk pembayaran zakat oleh diberikan insentif cukai yang menarik terutama dalam bentuk rebat perlu diperjuangkan bagi meringankan beban syarikat yang membayar zakat. Institusi zakat juga perlu menggunakan pengaruh yang ada untuk mendapatkan bantuan agensi kerajaan yang lain seperti Suruhanjaya Syarikat Malaysia (SSM), Suruhanjaya Sekuriti Malaysia (SC) dan Bursa Malaysia agar turut sama berganding bahu untuk menggalakkan pembayaran zakat perniagaan. Selain itu, masih banyak perkara yang belum jelas dari aspek syarak tentang zakat perniagaan seperti status pembayaran zakat oleh syarikat pemilikan kerajaan, kaedah pengiraan pemilikan muslim di dalam syarikat tersenarai awam dan perincian kaedah pengiraan zakat perniagaan yang perlu mendapat ketetapan jawatankuasa fatwa kebangsaan dan negeri-negeri. Usaha untuk mewujudkan akta zakat dan enakmen zakat yang khusus dan seragam di seluruh negeri di Malaysia perlu diteruskan.

Implikasi daripada dapatan kajian ini menunjukkan bahawa inisiatif yang dilaksanakan oleh pengurusan zakat memberikan impak yang positif terhadap kecenderungan membayar zakat perniagaan. Oleh itu para pentadbir zakat amat perlu memperkemas gerak kerja masing-masing dengan memberikan tumpuan kepada segmen zakat perniagaan khusus kepada faktor yang

mendorong pembayaran zakat. Gerak kerja yang terancang, terperinci berserta peruntukan sumber yang bersesuaian serta pemantauan rapi gerak kerja dapat memangkin kutipan zakat perniagaan di negara ini.

Menyedari sumber institusi zakat yang terhad, semua pihak perlu memberikan sumbangan kepada institusi zakat agar kutipan zakat dapat dipertingkatkan dalam kalangan entiti perniagaan. Usaha membangunkan penyelidikan yang boleh memberikan sumbangan langsung amat diperlukan. Oleh itu institusi penyelidikan di negara ini perlu tampil dengan kajian yang benar-benar diperlukan oleh industri dan boleh terus diaplikasi bukan sahaja boleh membantu memantapkan gerak kerja meningkatkan kutipan zakat tetapi juga operasi keseluruhannya. Ruang dan peluang kutipan zakat dari kalangan entiti adalah amat luas yang menyediakan ruang penerokaan yang masih jauh. Sumbangan ahli akademik dalam bidang ini amat diharapkan bagi mempercepatkan proses penetrasi pasaran (*market penetration*) yang kini diusahakan oleh institusi zakat. Sinergi di antara institusi zakat dan institusi penyelidikan ini akan membuahkan hasil yang lebih baik berbanding kedua-duanya bergerak sendirian (*working in silos*) dalam bidang masing-masing.

RUMUSAN

Kajian ini mengenalpasti faktor yang boleh mendorong pembayaran zakat oleh entiti perniagaan terdiri daripada tiga faktor iaitu faktor pengurusan institusi zakat, faktor kerajaan, dan faktor dalaman. Faktor ini disokong oleh komponen-komponen yang merupakan elemen kepada faktor utama yang diperolehi sebagaimana yang dinyatakan di dalam Jadual 1.

Hasil penelitian menyelidik, faktor pengurusan institusi zakat merupakan faktor utama kerana pengurusan institusi zakat mempunyai pengaruh yang besar dalam memangkin dua faktor lagi iaitu faktor kerajaan dan dorongan dalaman syarikat. Institusi zakat boleh memainkan peranan mereka untuk memberikan kefahaman tentang zakat perniagaan kepada para syarikat, memberikan perkhidmatan dan memberikan kemudahan pembayaran zakat, menambah baik operasi agihan dan melaporkan tentang agihan zakat yang dilaksanakan. Institusi zakat juga perlu memastikan institusi zakat mempunyai urus tadbir yang baik selain penerapan budaya kerja kakitangan. Selain itu, institusi zakat perlu menjadi ejen pemangkin dengan menggunakan kuasa pengaruh untuk menjadi ejen pendesak kepada pembuat polisi dan dasar negara agar memberikan insentif agar pembayar zakat perniagaan tidak terbeban dengan dua cukai sebagaimana sekarang. Institusi zakat juga perlu menjadi ejen pendesak bagi merealisasikan akta atau enakmen zakat wujud dan dapat dikuatkuasakan.

Jadual 1: Ringkasan Faktor dan Komponen

Faktor	Komponen / Elemen
Pengurusan Institusi Zakat	a. Perkhidmatan b. Menyampaikan Dakwah dan Memberi Kefahaman c. Keberkesanan Agihan d. Urus Tadbir dan Ketelusan
Peranan Kerajaan dan Penguasa	a. Peruntukan Undang-Undang b. Insentif Cukai c. Fatwa d. Galakan
Dorongan Dalaman	a. Kualiti Dalaman b. Komposisi Ahli Lembaga Pengarah c. Status Kewangan

Sumber: Analisis Penyelidik

Oleh kerana dana zakat adalah dana untuk menjamin kemakmuran ummah maka semua pihak sama ada agensi-agensi kerajaan, pembuat dasar kerajaan, media, pemilik-pemilik syarikat serta orang ramai perlu mendokong dan menyokong institusi zakat. Selaku institusi penggerak kepada pelaksanaan syariat Islam, maka institusi zakat perlu ditadbir dengan baik selaras menepati hukum syara' supaya natijah Islam sebagai *al-dīn* yang memberi rahmat kepada sekalian alam dapat direalisasikan.

RUJUKAN

- Abd. Halim Mohd Noor, Mohamed Saladin Abdul Rasool, Rashidah Abdul Rahman, Rozman Md. Yusof dan Siti Mariam Ali, 'Assessing Performance of Nonprofit Organization: A Framework for Zakat Institutions,' *British Journal of Economics, Finance and Management Sciences* 5/1 (Ogos 2012).
- Abdul Hakim Amir Osman, 'Potensi Pembayar dan Kutipan Zakat di Malaysia,' (Makalah, Persidangan Zakat dan Cukai Peringkat Kebangsaan 2007 Kuala Lumpur, 22-24 Mei 2007).
- Abdul Hamid Mohamad dan Adnan Trakic, 'Critical Appraisal of the Companies' Obligations to Pay Zakat in the Malaysian Context,' *International Company and Commercial Law Review* 10 (2013).

- Abdul Rahim Abdul Rahman, 'Menangani Cabaran Semasa Institusi Zakat,' dalam Abdul Halim Mohd Nor *et al.* (ed.), *Isu-isu Kontemporari Zakat di Malaysia* (Melaka: Institut Kajian Zakat Malaysia, 2005).
- Ahmad Radzuan Ghazali, 'Kesan Tahap Keagamaan dan Akauntabiliti Peribadi Terhadap Niat Membayar Zakat Perniagaan di Kalangan Kontraktor Perniagaan Tunggal Pulau Pinang,' (Disertasi Sarjana Sastera, Universiti Sains Malaysia, 2009).
- Fathilatul Zakimi Abdul Hamid dan Ruhaya Atan, 'Corporate Social Responsibility by the Malaysian Telecommunication Firms,' *International Journal of Business and Social Science* 2/5 (Keluaran Khas March 2011).
- Halizah Md Arif, Kasumalinda Alwi dan Agoos Munalis Tahir, 'Factors Influence Company Towards Zakat Payment: An Explanatory Studies,' (Makalah, 2nd International Conference on Business and Economic Research (2nd Icbcr 2011) Langkawi 13-14 Mac 2011).
- Hairunnizam Wahid et al., 'Kesan Bantuan Zakat Terhadap Kualiti Hidup Asnaf Fakir Miskin,' *The Journal of Muamalat & Islamic Finance Research* 1/1 (2004).
- Hairunnizam Wahid, Mohd Ali Mohd Noor, Sanep Ahmad, 'Kesedaran Membayar Zakat: Apakah Faktor Penentunya?,' *International Journal of Management Studies* 12/2 (2005).
- Hairunnizam Wahid, Sanep Ahmad dan Mohd Ali Mohd Noor, 'Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan di Malaysia,' *Islāmiyyāt* 29 (2007).
- Hong Leong Islamic Bank Berhad (HLIBB), *Annual Report 2013*, dicapai pada 30 Januari 2014, <http://www.hlisb.com.my/data/ann2013.pdf>.
- Icek Ajzen, 'The Theory of Planned Behavior,' *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 50,(1991).
- Imamul Hakim, 'Strategi Meningkatkan Kesedaran Membayar Zakat dalam Kalangan Masyarakat Muslim: Kajian Komparatif antara Pusat Pungutan Zakat Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur dengan Yayasan Dana Sosial al-Falah Surabaya, Indonesia,' (Disertasi Sarjana Syariah, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2008).
- Jamaliah Said, Erlane K. Ghani, Siti Noor Hayati Zawawi, Sharifah Norzehan Syed Yusof, 'Composite Performance Measurement for Zakat Organisations,' *British Journal of Economics, Finance and Management Sciences* 4/1 (Februari 2012).
- Kamil Md. Idris, 'Faktor Penentu Zakat ke Atas Pendapatan Penggajian di Negeri Kedah,' (Tesis Kedoktoran, Universiti Utara Malaysia, 2002).

- Kamil Md. Idris, *Gelagat Kepatuhan Zakat Pendapatan Penggajian* (Kedah: Penerbitan Universiti Utara Malaysia, 2009).
- Kamus Dewan*, Edisi Keempat (Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka, 2007).
- Luthans, Fred., *Organizational Behavior* (Amerika Syarikat: McGraw Hill Companies, Inc., 1998).
- Mohd Ali Mohd Nor, Hairunnizam Wahid dan Nor Ghani Md Nor, 'Kesedaran Membayar Zakat Pendapatan dalam Kalangan Kakitangan Profesional Universiti Kebangsaan Malaysia,' *Islāmiyyāt* 26/2 (2004).
- Mohd Azmi Othman, 'Kumpulan Felda Berzakat RM2.2 juta,' laman web rasmi *Pusat Kutipan Zakat Pahang*, dicapai pada 4 Februari 2014, <http://www.Zakatpahang.My/V2/Paparberita.aspx?Newsid=64>.
- Mohd Helmi Foad, 'Hampir 80% Syarikat Islam Tidak Bayar Zakat,' *Utusan Malaysia* 4 Mei 2002. Laman sesawang: *Utusan Online*, dicapai pada 31 November 2013, http://www.utusan.com.my/utusan/info.asp?y=2002&dt=0504&pub=Utusan_Malaysia&sec=Dalam_Negeri&pg=dn_05.htm.
- Mohd. Rahim Kamis, Ariffin Md Salleh dan Abd Samad Nawi, 'Compliance Behaviour of Business Zakat Payment in Malaysia: A Theoretical Economic Exposition,' (Makalah, 8th International Conference on Islamic Economics and Finance, Doha Qatar, 19-21 Disember 2011).
- Mohd Safri Mahat, 'Zakat Perniagaan dan Cabaran Pelaksanannya di Malaysia,' dalam Abdul Ghafar dan Hailani (ed.), *Zakat: Pensyariatan, Perekonomian dan Perundangan* (Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia, 2006).
- Mohamad Saladin Abdul Rasool, Ariffin Salleh dan Abdul Ghafar Baba, 'Incorporating Zakat into National Taxation System: Its Effect to the Malaysian Government Revenue,' *IKaZ International Journal* 1/1 (2008).
- Muhammad Muda, Ainulashikin Marzuki dan Amir Shaharuddin, 'Internal and External Factors Influencing Individual's Participation in Zakat: Preliminary Results,' *Journal of Muamalat and Islamic Finance Research (JMIFR)* 2/1 (2005).
- Murtala Oladimeji Abioye Mustafa, Muslim Har Sani Mohamad dan Muhammad Akhyar Adnan, 'Antecedents of Zakat Payers' Trust in An Emerging Zakat Sector: An Exploratory Study,' *Journal of Islamic Accounting and Business Research* 4/1 (2013).
- Nik Mustapha Nik Hasan, 'Zakat in Malaysia: Present and Future Status,' *Journal of Islamic Economics* 1/1 (Ogos-Sept 1987).

- Nik Norazmalinda Abd Aziz, 'Pembayaran Zakat dalam Kalangan Pengusaha-Pengusaha Batik di Kota Bharu, Kelantan,' (Disertasi Sarjana, Akademi Pengajian Islam, Universiti Malaya, 2011).
- Nor Adilah Ahmad Shokori, 'Kepatuhan Terhadap Zakat Perniagaan: Kajian di Kalangan Pengusaha Stesen Minyak di Pulau Pinang,' (Disertasi Sarjana, Universiti Utara Malaysia, 2011).
- OCBC Al-Amin Bank Berhad, *Reports and Financial Statements 2011*, dicapai pada 30 Januari 2013, <https://www.ocbc.com.my/assets/pdf/Financial%20Results/pdf%20for%20OCBC%20Al-Amin/2011-reports-and-financial-statements-31-dec-2011.pdf>.
- Ostroff, Cheri., 'The Effects of Climate and Personal Influences on Individual Behavior and Attitudes in Organizations,' *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 56/1 (1993).
- Public Islamic Bank Berhad, *Financial Statement 2013*, dicapai pada 30 Januari 2014, http://www.publicislamicbank.com.my/pibb/en/en_contentimages/stat2013.pdf.
- Pusat Pungutan Zakat (PPZ), Majlis Agama Islam Wilayah Persekutuan (MAIWP), 'Laporan Zakat PPZ-MAIWP 2012,' <http://www.zakat.com.my/info-ppz/laporan/buku-laporan>
- Ram al-Jaffri Saad, 'Gelagat Kepatuhan Zakat Perniagaan di Negeri Kedah Darul Aman,' (Tesis Kedoktoran, Universiti Utara Malaysia, 2010).
- Ram al-Jaffri Saad, Kamil Idris dan Zainal Bidin, 'Peraturan Pembayaran Zakat kepada Institusi Zakat: Sikap Peniaga dan Kesannya Terhadap Gelagat Pembayaran Zakat Perniagaan,' *Jurnal Syariah* 17/3 (2009).
- Robert J. Aumann, 'Rationality and Bounded Rationality,' *Games and Economic Behavior* 21 (1997).
- Rosleem Nordin @ Bohari, 'Pungutan Zakat Perniagaan di Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur,' (Disertasi Sarjana, Fakulti Ekonomi dan Pentadbiran, Universiti Malaya, 2007).
- Ruziah Ghazali, 'Rebet Cukai Zakat Perniagaan: Keberkatan dalam Pengurusan Kewangan Negara,' (Makalah, Seminar Persidangan Zakat dan Cukai Kebangsaan 2010, 5 Oktober 2010).
- Sanep Ahmad dan Zulkifli, 'Model Gelagat Pematuhan dan Pengelakan Zakat: Satu Tinjauan Teori,' (Makalah, Seventh International Conference: The Tawhidi Epitemology: Zakat and Waqf Economy, Bangi, 2010).
- Sanep Ahmad dan Hairunnizam Wahid, 'Persepsi Agihan Zakat dan Kesannya Terhadap Pembayaran Zakat Melalui Institusi Formal,' *Jurnal Ekonomi Malaysia* 39 (2005).

- Sanep Ahmad, Hairunizam Wahid, Nik Sabrina Nik Soh dan Norzaihawati Zainal, 'Faktor Mempengaruhi Tahap Keyakinan Agihan Zakat: Kajian Terhadap Masyarakat Islam di Selangor,' (Makalah, The World Universities 1st Zakat Conference 2011 anjuran IKaZ, 22-24 November 2011).
- Sharifah Norzehan Syed Yusuf, Rohana Othman dan Nor 'Azam Mastuki, 'The Practice of Management Accounting in Zakat Institution: A Preliminary Inquiry in the Lembaga Zakat Selangor,' *IKaZ International Journal of Zakat* 1/1 (2008).
- Siti Mashitoh Mahamood, 'Sistem Perundangan Zakat di Malaysia: Antara Realiti dan Harapan,' (Makalah, Persidangan Zakat dan Cukai Peringkat Kebangsaan 2007, Kuala Lumpur, 22-24 Mei 2007).
- Yūsuf al-Qaraḏāwī, *Dawr al-Qiyām wa al-Akhlāq fī al-Iqtisād al-Islāmī* (al-Qāhirah: Maktabah Wahbah, 1995).
- Yūsuf al-Qaraḏāwī, *Fiqh al-Zakāh: Dirāsah Muqāranah li Aḥkāmihā wa Falsafātihā fī Daw' al-Qur'ān wa al-Sunnah*, vol. 2 (Beirūt: Muassasah al-Risālah, 1973).
- Zainol Bidin dan Kamil Md. Idris, 'The Role of Attitude and Subjective Norm on Intention to Comply Zakat on Employment Income,' *IKaZ International Journal of Zakat* 1/1 (2008).

Statut

Islamic Banking Act 1983.

Temubual

Mohamad Amin Ibrahim (Ketua Sektor Pembangunan dan Perancangan, Pejabat Kutipan, Lembaga Zakat Selangor), dalam temubual bersama beliau pada 5 Mac 2013.